

A sportolás hatása a debreceni egyetemisták értékrendjére és jövőképére

Kovács Klára

■ A társadalom sportolási szokásaiban új trendek jelentek meg, hiszen a testünk felértékelődött. A mozgás szeretete és a külső vonzóbbá tétele háttérbe szorította a sport közösségteremtő erejét, és általánosságban lényegtelenné vált a versenyszellem és a játékgigény kielégítése a fiatalok körében, ezzel pedig megváltozott a sport értékteljesítő- és közvetítő hatása. Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy (1) mi jellemzi az egyetemisták értékpreferenciáit, (2) milyen különbségek vannak a sportoló és nem sportoló hallgatók között értékrendjüket és jövőképüket tekintve, (3) miként befolyásolja a sportolás gyakorisága, formája és a jövőkép az értékrendet. Kutatásunk relevanciája abban rejlik, hogy megismerhetjük a sport, jövőkép és értékrend összefüggéseit a debreceni egyetemisták esetében, s az ehhez kapcsolódó elvárások ismeretében javaslatot tehetünk olyan sportolási lehetőségek bevezetésére, amelyekkel egyre több hallgatót lehet megnyerni a rendszeres sport végzésére. Elemzésünket a Campus-lét kutatás keretében, a Debreceni Egyetemen 2010 őszén végzett online kérdőíves felmérés adatbázisán végeztük (N=4189). Eredményeink szerint a sportolók számára szignifikánsan fontosabbak az értelmiségi, puritán-felhalmozó, posztmaterális és önmegvalósítást előtérbe helyező értékrendhez kapcsolódó értékek, illetve pozitívabban látják jövőjüket. Különösen magas pontszámmal értékelték az önmegvalósításhoz kapcsolódó értékeket nem sportoló társaiknál. ■

Bevezetés

Számos kutatás bizonyította a sport pozitív hatását az egyén fizikai, lelki és mentális állapotára. A sportoló fiatalok közül kevesebben dohányoznak, egészségesebben táplálkoznak, magabiztosabbak, kevesebb pszichoszomatikus tünetük van, viszont a csökkent fizikai aktivitás kapcsolatba hozható a drogfogyasztással, a nem biztonságos szexuális viselkedéssel (Keresztes, 2007; Mikulán et al., 2010). A sportoló fiatalok könnyebben kötnek barátságokat, elégedettebbek a külsejükkel, kevésbé hajlamosak depresszióra, jövőorientáltabbak és inkább jellemző rájuk az önszabályozott viselkedés. A rendszeres fizikai aktivitást végzőknek jobb a közérzetük, nagyobb érzelmi stabilitásról és jobb intellektuális teljesítményről tettek tanúbizonyságot. Összességében elmondhatjuk, hogy a sport egészségre gyakorolt jótékony hatása

az egészség mindhárom (szomatikus, pszichés, pszichoszociális) dimenziójában kimutatható (Pikó és Keresztes, 2007; Brassai és Pikó, 2010).

Mindezek azt mutatják, hogy ha a rendszeres sportolás egyfajta értékként jelenik meg az egyén életében, akkor hosszú távon, akár egész életükre kiható előnyöket szerezhetnek nem sportoló társaikhoz viszonyítva. Ebben a megközelítésben magát a sporttevékenységet tekintjük értéknek, amely a fent említett pozitív hatások mellett hozzájárul az egyén személyiség-fejlődéséhez, társas szocializációjához, társas kapcsolatainak kialakulásához és fejlődéséhez, így a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi felzárkóztatásának egy fontos eszköze lehet (Izzo, 2005; Snyder és Spreitzer, 1981; Bailey, 2005).

Dolgozatunk célja, a sport és az értékek között fennálló kapcsolat fentiekől eltérő bemutatása. Arra keressük a választ, hogy milyen összefüggés van az egyén értékeállításai és a sportolás rendszeressége között. Az ehhez kapcsolódó kutatások elsősorban hazánkban Perényi Szilvia nevéhez fűződnek, azonban tőle eltérően mi nem a teljes magyar fiatal lakosság körében végeztünk vizsgálatot, hanem egy speciális célpopulációt, az egyetemistákat vettük górcső alá. Ennek jelentősége, hogy egyrészt a felsőoktatási intézmények adják az utolsó lehetőséget a még oktatásban résztvevő fiataloknak arra, hogy szervezett körülmények között tudjanak sportolni, s beépüljön értékrendjükbe a sportolás az *életen át tartó fizikai aktivitás* (Kirk, 2005) részeként. A következő generáció sportolási szokásai azoknak a testnevelő tanároknak, edzőknek, sportszervezőknek a kezében van, akik jelenleg a főiskolák, egyetemek sportéletében vesznek részt (Perényi, 2005). Másrészt az általunk vizsgált populáció a rendszerváltás után született generáció leendő értelmiségét képezik, akik az ifjúsági korszakváltás idejében születtek és nőttek fel. Ez pedig új értékrendek, értékpreferenciák kialakulásához vezetett (Gábor 1993, 2006). A rendszerváltás után egy új, az előzőtől egészen más társadalmi rendszer alakult ki, ami az értékekre is hatással volt. Új fogalmakkal kellett megismerkedni, illetve újraértelmezni, mint pl.: öntevékenység, pluralizmus, autonómia, tulajdon, érték, bűn és bűnhődés stb. (Bauer, 2002). Célunk megvizsgálni, hogy (1) mi jellemzi az egyetemisták értékpreferenciáit, (2) milyen különbségek vannak a sportoló és nem sportoló hallgatók között értékrendjüket és jövőképüket tekintve, (3) miként befolyásolja a sportolás gyakorisága, formája és a jövőkép az értékrendet.

Elemzésünket a Campus-lét¹ kutatás keretében, a Debreceni Egyetemen 2010 őszén végzett on-line kérdőíves felmérés adatbázisán végeztük (N=4189). A minta karonkénti reprezentativitását súlyozással biztosítottuk.

Tanulmányunk első részében kísérletet teszünk az érték fogalmi tisztázására, s a legfontosabb értékutatások bemutatására, különös tekintettel az általunk vizsgált régióra. A következő fejezetben röviden ismertetjük a sport és értékek összefüggéseit. Ezután mutatjuk be a sport, jövőkép és értékek kapcsolatáról született kutatási eredményeket.

¹ „Campus-lét” a Debreceni Egyetemen. Csoportok, csoporthatárok, csoportkulturák OTKA K 81858 számú kutatás. A hároméves kutatás 2010 februárjában kezdődött. A kutatás vezetője Prof. Dr. Szabó Ildikó.

Érték meghatározása, korábbi értékutatók a fiatalok körében és a régióban

Értékeknek azokat a kulturális alapelveket tekintjük, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalom mit tart fontosnak, kívánatosnak, pozitívnak, jónak stb. (Andorka, 2006). Az értékek szervezik, tagolják múltunkat, jelenünket és jövőnket. Orientálnak, szabályozzák testi-lelki energiáink felhasználását, behatárolják és kifejezik társadalmi hovatartozásunkat, társadalmi énünket (Kamarás, 2010). Jelentőségük abban rejlik, hogy nélkülük az egyénnek nincs mihez mérnie magát, tehát megrendül, vagy létre sem jön saját maga értékének, értékességének tudata, ami megakadályozhatja személyiségének kibontakozását. Normák nélkül állandó súrlódások, feszültségek forrásává válik a mindennapi együttélés rendje. Közös értékek nélkül nem alakul ki vagy visszafejlődhet a közösségi összetartozás tudata. Az értékek csoportképző hatását mi sem bizonyíthatná jobban, mint az, hogy a társadalomnak az érdeke, hogy a különféle csoportok, mozgalmak, rétegek megfogalmazzák, felmutassák és mások értékeivel szembeállítsák a maguk értékeit (Hankiss, 2004). Értékek alatt tehát kutatásunkban olyan kulturális alapelveket értünk, amelyeket az egyetemisták fontosnak tartanak, egyfajta meghatározó erőként létezik életükben, amelynek hatására alakítják ki a tanuláshoz, munkához, mindennapi élethez kapcsolódó attitűdjeiket, magatartásukat, életvezetési stratégiáikat.

Inglehart az értéktípusokat materiális és posztmateriális kifejezésekkel különbözteti meg. Elméletének lényege, hogy Nyugat-Európában a fiatalok egy jelentős csoportja a posztmaterializmusra jellemző értékeket vallják magukénak. Eszerint egyre kisebb jelentősége van az anyagi javaknak, illetve azok növelésének, a karriernek (materiális értékeknek), míg a tartalmas emberi kapcsolatoknak, a kulturális javaknak, illetve a kötöttségek nélküli életvitelnek (posztmateriális értékeknek) fontossága növekszik az életükben (Inglehart, 2008).

A kilencvenes évek elején a fiataloknak nemcsak a megváltozott politikai-gazdasági viszonyokhoz kellett alkalmazkodniuk, hanem a szocializmus örökségként a nem megfelelően funkcionáló értékrendhez is. Erre válaszként következett be az ifjúsági korszakváltás, amely arra hívta fel a figyelmet, hogy a hagyományos osztályszerveződést a generációs szerveződés váltotta fel. Ez tette lehetővé a fiatalok számára azoknak az értékeknek az elsajátítását, amelyekkel karriert csinálhatnak a felnőtt társadalomban (Gábor, 1993). Kibontakozott, s felerősödött a materiális értékre épülő fogyasztói kultúra, és vele párhuzamosan egy agresszív, illetve a világtól menekülő irracionalitások, misztikumok értékorientációját hordozó kultúra.

Az ezredfordulóra és az ezután következő évekre jellemző ifjúsági értékvilágot az Ifjúság 2000, 2004 és 2008 adatfelvétel eredményei segítségével mutatjuk be. Inglehart elméletével megegyezően – bár néhány évtizedes késéssel – 2000-ben a fiatalok számára a posztmateriális értékek a legfontosabbak: családi biztonság, igaz barátság, szerelem, békés világ, belső harmónia, azonban kirajzolódik egy jelentős, homogén csoport is, ami a materiális értékeket preferálja, úgy mint a gazdagságot, a rendet, az érdekes életet stb. (Bauer, 2002). Relatív fontosságcsökkenést figyeltek meg 2004-ben a materiális értékeket tekintve, és fontosságnövekedést a posztmateriális értékek viszonylatában. Fontosabbá váltak az egzisztenciális értékek (békés világ, gazdagság, társadalmi rend), s háttérbe szorultak más, transzcendensebb értékek (igaz barátság, kreativitás, szépség, tradíciók tisztelete) (Bauer és Szabó, 2005).

Bocsi Veronika a Partiumi régióban végzés előtt álló nappalis hallgatók körében végzett kutatásában az értékeket bevonta a szabadidő-felhasználás magyarázó változói közé. Vizsgálatában feltárta, hogy két, a hallgatói populációban leválasztott almintá (puritán és szabadidő-orientált) esetében milyen értékrendbeli különbségek mutathatóak ki. Az eredmények szerint a puritán időbeosztás szerint élők számára a legfontosabb értékek a család, a munka-tanulmányok, a hit, a politika-közélet, a kultúra, valamint a hasznosság értékei, míg a szabadidő-orientált csoport körében a barátok, a szabadidő, a pénz, az elvégzett munka minősége, a szülők jövedelme, a műveltség, a jövőre vonatkozó tervek, valamint a magyarság értékei domináltak. A legnagyobb eltérést a két almintá átlagai között a vallásos hit jelentősége adta, de kiemelkednek a kultúra, politika-közélet, valamint a barátok kategóriáinak differenciái is (Bocsi, 2010a).

Egy másik vizsgálatban, ahol Magyarország, Ukrajna és Románia fent említett területein (a Partiumi régióban) felsőoktatásban résztvevő hallgatók értékpreferenciáit vizsgálták meg, Bocsi Veronika törésvonalakat talált az értékek mentén. A legmélyebb törésvonalakat az egyetemi karok, illetve az országhatárok képezték, míg a nemek közötti különbségek csekélyebbnek mutatkoztak. Nem állta meg a helyét az a hipotézis, mely szerint az országhatáron belüli és túli területek egy tradicionális-modern tengely mentén is különböznek, ugyanis a nagyváradi hallgatók számára egyaránt fontosak a modernnek és posztmodernnek tekinthető értékek, míg a beregszászi fiatalok értékpreferenciái tradicionálisabb vonásokat mutatnak (Bocsi, 2010b).

Kovács és Varga (2010) az MA/MSc képzésben résztvevő debreceni egyetemisták értékpreferenciáit vizsgálva négy faktort különböztetett meg: tradicionális-nemzeti, individuális, posztmateriális és materiális értékpreferenciákat. Az utóbbi három esetben a nemek, az első, harmadik és negyedik értéktípust tekintve a vallásosság mentén találtak szignifikáns különbséget a hallgatók között.

Sport és értékek kapcsolata

Izzo (2005) szerint a sport az élet értéke azáltal, hogy tulajdonképpen az edzések felkészítik a nagybetűs életre, megtanít tisztelni a szabályokat, saját magunkat, a többi embert, az egészséges fair play-en alapuló versenyt. Emellett a szocializáció, a párbeszéd és az egyén fizikai-pszichikai fejlődésének eszköze. A sport segít megtanulni a fizikai, erkölcsi és kulturális alapelveket, hozzájárul a fiatalok jellemének fejlődéséhez és az egyéni képességek limitjeinek csökkentéséhez.

A sportközegbe kerülő fiatal új környezetbe kerül, új tevékenységet tanul, mindez pedig azzal jár, hogy új érték-és normarendszer veszi körül. Coubertin báró szavai a legalkalmasabbak annak bemutatására, miként alkalmazható a sport a fiatalok erkölcsi nevelésére: „*Miután a sport megköveteli a sportolótól az önfegyelmet, higgadtságot, megfigyelést... hatással van az értelem, jellem és lelkiismeret kialakulására. Ilyenformán az erkölcsi, és társadalmi tökéletesbülés egy tényezője.*” (Coubertin, 1931 idézi Gombocz, 2010, 44.). Leginkább a személyiségben történő változások adják az igazi pedagógiai értéket: (sport)mozgások iránti igény kialakulása, továbbá a későbbi sportolást lehetővé tévő szabályismeretek, technikai és taktikai ismeretek, motoros jártasságok és készségek. Ilyenformán tulajdonképpen a sportnak aligha van alternatívája.

A sportoló megtanul olyan technikákat, mozgáselemeket, amelyekkel élete végéig gazdálkodhat, s eközben a testre vonatkozó kognitív és affektív tudás is gyarapszik (Gombocz, 2008).

De hogyan járul hozzá a sport az egyén értékrendjéhez? Mely értékpreferenciákra van hatással a sport? Ezekre, s ezekhez hasonló kérdésekre keresett választ Perényi Szilvia az Ifjúság 2000–2008 kutatássorozat keretében. Az eredmények igen sötét képet festenek, hisz a magyar fiatalok (15–29 évesek) kb. egyharmada sportol rendszeresen, s mindössze 5%-uk intézményes keretek között, miközben a rendszeres fizikai aktivitást végzők aránya az összlakosságban Nyugat-Európa más országaiban (Hollandia, Franciaország, Svédország, Dánia stb.) 80-90% fölötti (Perényi, 2011). A politikai rendszerváltás után nem történt különösebb változás a sport szervezését illetően: nem növekedett a nem állami irányítású intézmények száma, és az üzleti szektor felől sem indultak meg nagyobb beruházások a szabadidősport fejlesztésének érdekében. Mindeközben az emberek elvesztették érdeklődésüket a sport iránt, továbbá maga a sportolás is egyre drágább lett számos, hátrányos helyzetű társadalmi réteget teljesen kizárva a sportolási lehetőségekből (Perényi, 2010a).

Perényi (2010a; 2010b) elemzésében négy értékpreferenciát különített el a fiatalok körében: materiális, nem-materiális, tradicionális és nyitott. Azok a fiatalok, akik nézőként vesznek részt sporteseményeken, fontosabbnak tartják a materiális értékeket, a sportolók és sportot tv-ben nézők pedig inkább kevésbé tartják fontosnak. A tradicionális értékek tekintetében pozitív kapcsolat volt megfigyelhető a sportesemények látogatásával és nézésével, míg a nyitott értékek (érdekes és változatos élet, kreativitás, barátság, szabadidő) esetében a legmagasabb befolyásoló tényező a sportolás volt, ami azt mutatja, hogy ebben az esetben a sportolás felülírja a hagyományos szociokulturális tényezők hatását, mint a nemi és iskolázottsági különbségek, hátrányok (Perényi, 2010a). További érdekes eredmény, hogy a sportolás formája (intézményes vagy nem intézményes keretek) egy értékpreferencia esetében sem volt meghatározó (Perényi, 2010b). Ha egyenként vizsgáljuk meg az értékek jelentőségét és a sport kapcsolatát, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy a sportolók szignifikánsan fontosabbnak tartják az igaz barátságot, a kreativitást, az érdekes életet és a szabadságot nem sportoló társaiknál (Perényi, 2008). Összességében konklúzióként azt vonta le a szerző, hogy a magyar fiatalok posztmodern élménykereső, önmegvalósításra törekvő értékek segítségével keresik a jövőjüket, s ezek határozzák meg szabadidős tevékenységeiket is. Úgy tűnik, hogy a magyar sport szervezeti oldala, tevékenységajánlata megkésett, lemaradt az ifjúság elvárásaival szemben. A magyar sport élsport-, és utánpótlássport-centrikussága, amely a kemény munkát, kitartást és fegyelmet mint értékeket képviselik, már nem vonzó a magyar fiatalok számára, ezért nagyobb arányú bekapcsolásukhoz fontos a kínálati oldal (azaz a szabadidősport lehetőségeinek) bővítése (Perényi, 2010c).

Kutatási kérdések és módszer

Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy a sportolás gyakorisága hogyan befolyásolja a debreceni egyetemisták értékpreferenciáit. Mely értékek mentén vannak különbségek a sportolók és nem sportolók között? Emellett vajon a sportolók nagyobb bizalommal tekintenek a társadalom

és saját jövőjükbe? Végül pedig azt néztük meg, hogy a sportolás rendszeressége, (intézményes, nem intézményes) formája, a sportot űzőknek a társadalomba és saját jövőjükbe vetett bizalmuk, illetve a reménytelen jövőkép milyen mértékben befolyásolja az értékpreferenciákat, s ezek közül melynek van a legerősebb hatása különös hangsúlyt fektetve a sportolásra.

A kérdések megválaszolásához első körben a Campus-lét kutatás adatbázisát használtuk fel. Az online adatfelvételre 2010 őszén került sor, a kérdőívet 4 189 fő töltötte ki: alap-és mesterszakos hallgatók, illetve doktoranduszok. Az adatbázis karok szerint reprezentálja a Debreceni Egyetem hallgatói populációját.

A Campus-lét adatbázisban a sportolásra vonatkozóan egyrészt azt kérdeztük meg, hogy milyen gyakran sportolnak (0 jelölte, ha soha, 100, ha naponta), másrészt a hallgató tagja-e valamilyen sport- vagy extrém sportot űző klubnak, egyesületnek (0, ha nem, 1, ha valamelyiknek, vagy mindkettőnek). Az értékek esetében a következő érték fontosságát kellett osztályozni 1-től 5-ig tartó skálán: anyagi jólét, béke, boldogság, bölcsesség, családi biztonság, belső harmónia, egyenlőség, az elvégzett munka öröme, érdekes, változatos élet, a haza biztonsága, igaz barátság, igaz szerelem, kellemes, élvezetes élet, emberi önérzet, szabadság, a szépség világa, társadalmi megbecsülés, üdvözülés, alkotó szellemű, bátor, gerinces, előítéletektől mentes, engedelmes, értelmes, fegyelmezett, felelősségteljes, hatékony, jókedélyű, logikus gondolkodású, megbocsátó, önálló, segítőkész, szavahihető, szeretettel teljes, tiszta, törekvő, udvarias. Az adatok redukálása érdekében faktorelemzésnek vetettük alá a felsorolt értékeket. A saját és a társadalom jövőjébe vetett bizalom mértékét egy háromfokú skálán kellett megjelölni (0, ha nem bízunk, 50, ha is-is, 100, ha bízunk). Azt, hogy a hallgatók mennyire érzik reménytelennek jövőjüket, egy négy kérdésből² álló, négyfokú skálán mértük, ahol 0 jelölte, ha egyáltalán nem jellemző rá az állítás és 100, ha teljes mértékben. A sportolás gyakorisága mentén kialakított három csoport között lévő különbségeket varianciaanalízissel néztük meg az értékpreferenciákat és jövőképet tekintve, míg a sportolás gyakoriságának, intézményes voltának, a társadalom és saját jövőbe vetett bizalom, illetve a reménytelen jövőkép hatását az értékpreferenciákra lineáris regresszióval vizsgáltuk meg.

Kutatási eredmények

A hallgatók 11%-a válaszolta azt, hogy évente vagy soha nem sportol (őket tekintettük nem sportolóknak). Mintegy negyedük (24,7%-a) csupán havi rendszerességgel sportol, ők a ritkán sportolók, míg a legalább hetente egyszer sportolókat tekintettük rendszeresen sportolóknak (64,2%). Valamely sportegyesületnek, sportklubnak a hallgatók 10,8%-a tagja, extrém sportot űzőnek pedig 2,2% vallja magát, így összesen a hallgatók 13% végez valamilyen sporttevékenységet szervezett körülmények között.

² 1. *Úgy látom, hogy a jövőm reménytelen és a helyzetem nem fog változni.* 2. *Sötétben látom a jövőmet.* 3. *Sosem fognak úgy alakulni a dolgok, ahogy én akarom.* 4. *Felesleges igazán törni magam valamiért, amit akarok, mert valószínűleg úgysem érem el.*

A hallgatók válaszai alapján azt mondhatjuk, hogy inkább optimistán tekintenek saját jövőjükbe, hisz átlagosan 74,6 pontot értek el, viszont sokkal pesszimistábbak a társadalom jövőjét tekintve: ebben az esetben mindössze 46,7 pontot adtak. A jövő reménytelenségét vizsgáló kérdések összevonása után azt az eredményt kaptuk, hogy a hallgatókra kevésbé jellemző a kiábrándult, reménytelen jövőkép, és átlagosan 12 pontra értékelték azt, hogy a felvázolt kérdések mennyire jellemzőek rájuk.

A válaszadók a felsorolt értékek közül a boldogságot (4,86), a család biztonságát (4,84) és az igaz szerelmet (4,77) tartják a legfontosabbnak, míg az üdvözülést (3,18), az alkotó szellemet (3,75) és az anyagi jólétet a legkevésbé (3,96). Az adatok redukálása érdekében faktorelemzésnek vetettük alá a felsorolt értékeket, s végül hat értékpreferenciát kaptunk.³ Az első faktorba kerültek a weberi puritán-felhalmozó értelmiségi léthez tartozó tulajdonságok, amelyek magukba foglalják a becsületes munkával, felelősségteljesen végzett munkát, melyet racionális és intelligens tervezettség jellemez. A hétköznapi életben az e értékrend szerint élő egyénre fegyelmezett fogyasztás és udvarias viselkedés jellemző, ezért neveztük el *értelmiségi, puritán-felhalmozó* értékrendnek.

A második, *posztmateriális* értéktípusba kerültek az Inglehart által posztmateriálisnak tekintett értékek, úgy mint a boldogság, az igaz szerelem és az igaz barátság, a belső harmónia. Ezek az értékek különösen fontosak az egyetemistáknak, hisz igen magas pontszámot értek el ezekben. Ez pedig azt mutatja, hogy bár a 2000-es évek elején még felemás módon jelentek meg a materiális és posztmateriális értékek a középiskolás fiatalok értékpreferenciáiban (Rácz 2005), ezek a fiatalok egyetemista korukra már kevésbé értékelik az előbbit, s inkább az utóbbi értékeket, így egyre inkább tekinthetők posztmaterialista beállítódásúaknak, legalábbis ami a debreceni egyetemistákat illeti.

A harmadik faktorba (*vallásos-keresztény*) azok a vallásos, elsősorban kereszténységben, Krisztus által hirdetett és fontosnak tartott értékek kerültek, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén a földi lét során minél közelebb kerüljön egy magasabb rendű, túlvilági erőhöz. Törekszik a többi embertársát szolgálni, az elesetteken segíteni, megbocsátónak lenni, s megbecsülni világunk, elsősorban a környezet szépségeit, kincseit. Elítéli a más csoportok (pl. népcsoportok) elleni agressziót, s fontosnak tartja a békét. Mindezt egy magasabb rendű cél vezérli: a túlvilági öröklét, azaz az üdvözülés elnyerése.

A negyedik értéktípust *önmegvalósítást előtérbe helyező* értékrendnek neveztük el, mivel olyan értékek kerültek ebbe a faktorba, mint a szabadság, önállóság, önbecsülés, ugyanakkor az érdekes, változatos, örömeiben gazdag élet is fontos szerepet játszik. Ez pedig azt mutatja, hogy ebben az értékrendben fontos szerepe van a szintén posztmateriálisnak tekintett, de mindnyájunk által kívánt változatos, boldog életnek, de ezt a fiatalok saját erőből, és egyéni módon, esetleg igaz barátaik segítségével támaszkodva, becsületes úton (a bátor, gerinces értékpreferálása által) szeretnék elérni.

Az ötödik és hatodik értéktípusba csupán két-két változó került. Az egyik (*materiális értékrend*) tartalmazza az anyagi jólét és társadalmi megbecsültség értékeket. Az e értékrendet

³ A faktorok összetétele részben megegyezik Marián (2012) munkájával. Az eltérések abból adódtak, hogy Marián nem vont be minden változót elemzésébe.

képviselő személyek kiemelkedően fontosnak tartják a pénzt, s azt, hogy akár a magas jövedelmüknek, karrierjüknek köszönhetően tisztelet és megbecsültség övezzé őket. Az utolsó, *innováció-orientált* értékrendbe az alkotószellem és a bölcsesség tartozik, amely azt jelenti, hogy az e értékeket fontosnak tartók kedvelik az újításokat, kreatív ötleteket, ugyanakkor a megvalósítás során erőteljesen támaszkodnak a korábbi tapasztalatokra. Meg kell jegyeznünk, hogy az alkotószellem mint érték három faktorban is helyet kapott, de ennek kihagyásával nagy mértékben csökkent volna a magyarázott variancia értéke, ezért továbbra is elemzésünk tárgyát képezte.

A sportolás hatása az értékpreferenciákra és a hallgatók jövőbe vetett bizalmára, jövőképre

Az értékpreferenciák összehasonlítása végett a faktorsúlyokat átkódoltuk 0-tól 100-ig tartó skálává, ahol 0 jelölte az egyáltalán nem fontos, 100 pedig a teljes mértékben fontos értékeket. Három értékpreferencia esetében találtunk szignifikáns különbséget a nem, ritkán és rendszeresen sportolók között: az értelmiségi, puritán-felhalmozó, posztmateriális és önmegvalósítást előtérbe helyező értéktípusok mentén. Az értelmiségi, puritán-felhalmozó és önmegvalósítást előtérbe helyező értékek esetében a sportolás gyakoriságával növekszik az értékek jelentősége (*1. táblázat*), ami azt mutatja, hogy minél gyakrabban végez egy hallgató sporttevékenységet (legalábbis minél rendszeresebben), azaz minél több munkát végez el, annál fontosabb számára a kemény munkához, fegyelemhez és kitartáshoz kapcsolódó sikerek, az ezek révén elért eredmények okoznak számára örömet, boldogságot, s ez meghatározza életfelfogását is. Mindezek pedig – mint azt korábban bemutattuk – erőteljesen kapcsolódnak a sporthoz, annak lényegéből fakadóan, akár csak a fair play, ami esetünkben a gerinces, becsületes magatartás jelentőségét tükrözi. Mindebből jól láthatjuk, az egyetemisták esetében is a rendszeres vagy alkalmi fizikai aktivitás jellemformáló erejével befolyásolja a hallgatók értékrendjét, különösen a fegyelemhez, kitartáshoz, kemény munkához kapcsolódó értékek esetében.

A posztmateriális értékek esetében a ritkán sportolók érték el a legmagasabb átlagpontszámot – bár csak egytizeddel –, ami azt mutatja, hogy a sportolás esetükben az öröm- és élményszerzés miatt fontos, nem pedig az edzés által végzett kemény munka miatt. Ők azok a fiatalok, akik Perényi (2011) szerint az élménytársadalom által kínált lehetőségekből választanak, amikor valamilyen szabadidős tevékenységet végeznek, így a sportolás során is ennek élményt nyújtó formáját próbálják ki (pl. élményparkok látogatása).

Az önmegvalósítást előtérbe helyező értékpreferencia tekintetében találtuk a legerősebb szignifikáns különbséget a sportoló, ritkán és nem sportoló hallgatók között. Itt elsősorban az önbecsülés, a szabadság és az önállóság, illetve sportolás közötti kapcsolatot emelnénk ki: az e értékrend szerint élők a sportban tanult fegyelem és céltudatosság által szeretnék elérni bizonyos célokat a mindennapi életükben is. Ez a tény, a sportolás gyakorisága növeli az önállóság, szabadság, önbecsülés értékeinek fontosságát, a sport egyfajta önkiteljesedést is jelent, emellett bizonyos posztmateriális értékek preferálása által pedig a testmozgás – akár csak az előző esetben – élményt is nyújt. Ugyanakkor a magyarázatok közé sorolható az is,

hogy a sportban vagy sportolás által elért célok járulnak hozzá az egyén számára a kellemes, élvezetes élet megvalósulásához. Az eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze:

1. táblázat. Az értékpreferenciák átlagai a sportolás gyakorisága szerint százalékpontban (N=4188)

	Értelemiségi, puritán felhalmozó értékrend	Posztmaterális értékrend	Vallásos- keresztény értékrend	Önmegvalósítást előtérbe helyező értékrend	Materális értékrend	Innováció- orientált értékrend
nem sportol	72,6	82,7	68,6	62,6	56,5	51,8
ritkán sportol	72,5	84	70,1	64,2	56,2	51,9
rendszeresen sportol	73,8	83,9	69,8	65,5	56	51,9
sig.	,001	,019	,079	,000	,771	,990

Tanulmányunk következő részében arra kerestük a választ, hogy milyen különbség található a sportolás gyakorisága mentén kialakított csoportok között a társadalomba, saját jövőbe vetett bizalom és a reménytelen jövőkép tekintetében. A társadalom jövőjébe vetett bizalom mértékében nem találtunk szignifikáns különbséget, viszont a másik két függő változó esetében igen. A sportoló hallgatók sokkal inkább bizakodnak saját jövőjükben, azaz magabiztosabbak e tekintetben, s kevésbé jellemző rájuk, hogy elvesztették hitüket és reményüket jövőképüket illetően (2. táblázat), amely komoly mentális probléma jele, s a depresszió egyik tünete lehet. Eredményeink alátámasztják a sportoló középiskolások esetében végzett hasonló elemzések eredményeit (Keresztes, 2007; Pikó és Keresztes, 2007), de most már elmondhatjuk, hogy az egyetemisták körében is igazolódott a sport pozitív hatása a jövőképre, s így védőfaktorként (Pikó, 2010) funkcionál a mentális problémákkal szemben. Különösen fontos ez az általunk vizsgált csoport esetében, hisz a munkahelyi elhelyezkedésük, sikereik, s ezáltal egész további életük múlhat azon, hogy mennyire pozitívan, milyen mértékű hittel és reménnyel felvértezve indulnak el állást keresni diplomával a kezükben. A felgyorsult hétköznapi életvitel miatt egyre több hallgató küzd mentális problémákkal. Nehezen létesítenek kapcsolatokat, és eluralkodott bennük a magányosság érzése (Murányi, 2010). Éppen ennek ellensúlyozására alkalmas az egyetemi sport és testnevelés mint közösségteremtő tevékenység. Az egyes sportolói csoportok átlagos pontszámait az alábbi táblázat tartalmazza:

2. táblázat. A társadalom, a saját jövőbe vetett bizalom és a reménytelen jövőkép mértékének átlagai a sportolás gyakorisága szerint százalékpontokban

	Bizalom a társadalom jövőjében (N=4153)	Bizalom a saját jövőben (N=4169)	Reménytelen jövőkép (N=4181)
nem sportol	43,6	67,6	18,2
ritkán sportol	46,6	72,8	13,9
rendszeresen sportol	47,2	76,5	11,4
sig.	,096	,000	,000

Fontos kiemelnünk a nem sportolók és rendszeres sportolók között lévő jelentős különbségeket: a bizalom tekintetében mintegy kilenc, a reménytelen jövőkép esetében pedig hét pont különbséget tapasztaltunk, miközben az egyes értékpreferenciák esetében csak egy-két pontnyi, de szignifikáns különbségeket láttunk. Ezért tartottuk fontosnak megvizsgálni, hogy az általunk vizsgált változók (sportolás gyakorisága, intézményes volta, társadalmi és egyéni jövőbe vetett bizalom, illetve a reménytelen jövőkép) közül melyeknek van a legnagyobb hatása az értékpreferenciákra (3. táblázat), különös tekintettel a sportra. A kérdést lineáris regressziókkal vizsgáltuk meg, s azt az eredményt kaptuk, hogy a rendszeres sportolás ebben az esetben az értelmiségi, puritán-felhalmozó, vallásos-keresztény és önmegvalósítást előtérbe helyező értékpreferenciák mentén bír magyarázó erővel. Ez utóbbi esetben a sportolásnak van az egyetlen pozitív hatása az értékek fontosságára a reménytelen jövőkép mellett, ami ismételten azt bizonyítja, hogy a rendszeres sportolás kellemesebbé, élvezetesebbé és izgalmasabbá teszi az életet a hallgatók véleménye szerint. Ugyanakkor láthatjuk, hogy az intézményes keretek között végzett sport, extrém sport minden értékpreferenciára negatív hatással van, tehát csökkenti ezen értékek fontosságát, különösen az első három értékrend tekintetében, ugyanis itt szignifikáns kapcsolatot találtunk. Úgy tűnik, hogy a sportklubtagság hatására csökken az értékpreferenciákhoz tartozó tulajdonságok, jellemzők jelentősége, különösen a vallásos-keresztény értékrend esetében, míg a materiális értékeké nő, bár ebben az esetben a kapcsolat nem volt szignifikáns.

A társadalom jövőjébe vetett bizalom hozzájárul a posztmateriális értékrendhez, s erőteljesen befolyásolja a vallásos-keresztény értékek fontosságát, ugyanakkor ez utóbbi esetben a saját jövőbe vetett bizalom hiánya erősíti az értékek fontosságát. Ennek magyarázata az lehet, hogy akik kevésbé bíznak a jövőjükben, inkább bíznak egy transzcendens erőben. Úgy gondolják, hogy ez a felsőbb erő irányítja életüket, benne bíznak, semmint saját magukban, s emiatt azokat az értékeket tartják fontosnak, amelyekkel Istent tudják szolgálni. Természetesen ez fordítva is igaz: aki magabiztosabb saját jövőjét tekintve, kevésbé érzi szükségesnek a vallásos értékek elfogadását, előírások gyakorlását.

A saját jövőbe vetett bizalom viszont nagyon erős hatást gyakorol az innovációhoz kapcsolódó értékekre, tehát ez, és a reménytelen jövőkép pozitív hatással van a kezdeményező-készségre, kreativitásra, egy terv megvalósítására. Ennek oka a saját jövőben való bizalom esetében teljesen egyértelmű, hisz az optimista hozzáállás növeli a vállalkozó szellemet, ugyanakkor épp a kiábrándultság, reményvesztettség is ugyanilyen hatással bírhat eredményeink szerint. Úgy tűnik, hogy azok a hallgatók, akik kilátástalannak látják jövőjüket, végső megoldásként egy teljesen új, a megszokottól eltérő, de korábbi tapasztalatok alapján már bevált terv megvalósítását tartják elképzelhetőnek. A reménytelen jövőkép hatása még az értelmiségi, puritán-felhalmozó, önmegvalósítást előtérbe helyező és posztmateriális értékrend esetében volt jelentős: minél kevésbé jellemző az egyénre a reményvesztett jövőkép, annál fontosabbak számára ezek az értéktípusok és a hozzájuk tartozó értékek. Különösen érvényes ez a posztmateriális értékek esetében, hiszen aki kilátástalannak látja jövőjét, nem tartja fontosnak, hogy érdekes, változatos és boldog élete legyen. Éppen ezért fontos, hogy minél több hallgatót nyerjünk meg a rendszeres sport számára, mert – mint azt korábban láttuk – a sportolás védőfaktoraként funkcionál a reményvesztett jövőkép ellen. Az eredményeket az alábbi táblázat mutatja:

3. táblázat. A sport, a bizalom a társadalom és a saját jövőben és a reménytelen jövőkép hatása az értékpreferenciákra (Béta regressziós együtthatók)

	Értelmiségi, puritán-felhalmozó értékrend	Posztmateriális értékrend	Vallásos-keresztény értékrend	Önmegvalósítást előtérbe helyező értékrend	Materiális értékrend	Innováció-orientált értékrend
sportolás gyakorisága	,054**	,020	,047**	,078**	-,009	,005
sport-, extrém sportot űző klub tagja-e	-,037*	-,040*	-,098**	-,010	,001	-,021
bizalom a társadalom jövőjében	,006	,067**	,160**	,022	,004	-,003
bizalom a saját jövőben	,053**	-,036	-,061**	,032	,033	,104**
reménytelen jövőkép	-,066**	-,130**	-,033	-,091**	-,026	,081**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,005$, *** $p < 0,001$

Összegzés

Tanulmányunkban a sportolás gyakorisága, formája és az értékpreferenciák, jövőbe vetett bizalom, illetve a jövőkép között fennálló kapcsolatot vizsgáltuk meg a debreceni egyetemisták körében. Eredményeink szerint a sportolás gyakoriságával növekszik az értelmiségi, puritán-felhalmozó, posztmateriális és önmegvalósítást előtérbe helyező értékek jelentősége. A rendszeres testmozgás védőfaktoraként funkcionál a reményvesztett jövőképpel szemben, s pozitív hatása van a saját jövőbe vetett bizalom mértékére. A testedzés gyakorisága leginkább az önmegvalósítást előtérbe helyező értékrendre gyakorolta a legnagyobb befolyásoló erőt. Ugyanakkor a sport- és extrém sportklubhoz, egyesülethez való tartozás egyaránt negatív hatással van az értelmiségi, puritán-felhalmozó, posztmateriális és vallásos-keresztény értékpreferenciákra.

A sportolási szokások és a kapcsolódó értékrendszerek átfogó elemzésével elkezdődött egy értékelés, amely rávilágított a hiányosságokra, és lehetőség nyílt arra, hogy összefüggő rendszerben egy modern igényeknek megfelelő életminőségi program megvalósítására irányuló elképzelések fogalmazódhassanak meg, amelynek középpontjában az egészséges életmód áll. A program célja, hogy elmozdítsa az egyetemi sporttevékenységek szerepét a holtpontról, és hatása megváltoztassa, fejlessze a hallgatók, a sportszakemberek és a régió lakosságának sportos életszemléletét, amelynek köszönhetően javulhatnak a térségben élők életminőségi mutatói.

Hivatkozások

- Andorka R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Bailey, R. (2005): Evaluating the Relationship between Physical Education, Sport and Social Inclusion. *Educational Review*, 57. 1. sz. 71–90.
- Bauer B. (2002): Az ifjúság viszonya az értékek világához. In: Bauer B. – Szabó A. (szerk.): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I.* Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest. 195–208.
- Bauer B. – Szabó A. (2005): *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés*. Mobilitás Ifjúságkutató Iroda, Budapest.
- Bocsi V. (2010a): Differences between the time usage of students in the light of the scale of values and religiousness. In: Pusztai G. (ed.): *Religion and Higher Education in Central and Eastern Europe*. Center for Higher Education Research and Development, Debrecen. 271–295.
- Bocsi V. (2010b): Törésvonalak. Hallgatói értékvilágok belső rétegzettsége egy három ország határán fekvő régió felsőoktatási intézményeiben. *Educatio*. 2. sz. 214–229.
- Brassai L. – Pikó B. (2010): Protektív pszichológiai jellemzők szerepe a serdülők egészséggel kapcsolatos magatartásában. In: Pikó B. (szerk.): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban*. L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Budapest. 55–69.
- Gábor K. (1993): *Civilizációs korszakváltás és az ifjúság*. Oktatókutató Intézet, Budapest.
- Gábor K. (2006): Társadalmi átalakulás és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor K. – Jancsák Cs. (szerk.): *Ifjúságszociológia*. Belvedere Meridionale, Szeged. 384–427.
- Gombocz J. (2008): *Sportolók nevelése. A pedagógia és a sportpedagógia alapkérdései*. ÖTM, Budapest.
- Gombocz J. (2010): *Sport és nevelés*. Balaton, Akadémiai Kiadó Keszthely.
- Hankiss E. (2004): *Társadalmi csapdák és diagnózisok. Tanulmányok a hetvenes évekből*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Inglehart, R. F. (2008): Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31. 1–2. sz. 130–146.
- Izzo, R. (2010): The Educational Value of Competitive Sport. *Sport Science Review*, 19. 3–4. sz. 155–164.
- Kamarás I. (2010): *Érték, értékelés és értékrend (szociológiai és szociálpszichológiai szempontból)*. Forrás: http://www.metaelmelet.hu/pdfek/tanulmanyok/ertek_ertekeles.pdf. Utolsó letöltés: 2010. 06. 03.
- Keresztes N. (2007): Ifjúság és sport. In: Pikó B. (szerk.): *Ifjúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. L'Harmattan, Budapest. 184–199.
- Kirk, D. (2005): Physical Education, Youth Sport and Lifelong Participation: the Importance of Early Learning Experiences. *European Physical Education Review*, 11. 3. sz. 239–255.
- Kovács K. – Varga Sz. (2010): A debreceni egyetemisták értékpreferenciái. In: Kozma T. – Ceglédi T. (szerk.): *Régió és oktatás: A Partium esete*. CHERD-Hungary, Debrecen. 110–116.
- Marián B. (2012): A debreceni egyetemisták értékvilága az empirikus adatok tükrében. In: Dusa Á. R. – Kovács K. – Márkus Zs. – Nyüsti Sz. – Sörös A. (szerk.): *Egyetemi élet-helyzetek. Ifjúságszociológiai Tanulmányok*. I. kötet. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 147–116.

- Mikulán R. – Keresztes N. – Pikó B. (2010): A sport mint védőfaktor: fizikai aktivitás, egészség, káros szenvedélyek. In: Pikó B. (szerk.): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban*. L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Budapest. 115–130.
- Murányi I. (2010): Egyetemisták szabadidős tevékenysége és mentális státusza. *Educatio*, 2. sz. 203–213.
- Pikó B. (2010): Pozitív fordulat a magatartáskutatásokban? In: Pikó B. (szerk.): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban*. L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Budapest. 11–21.
- Pikó B. – Keresztes N. (2007): *Sport, lélek, egészség*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Snyder, E. – Spreither, E. (1981): Sport, Education and Schools. In: Lüschen, G., Sage, G. és Sfeir, L. (szerk.): *Handbook of Social Science of Sport*. 119–146.
- Perényi Sz. (2005): Transmission of Sporting Values via Sports Participation of Hungarian University Students. In: Földesi Szabó Gy. – Gál A. (szerk.): *New Social Conditions in Sport 1990–2005*. Hungarian Society for Sport Sciences, Budapest. 175–191.
- Perényi Sz. (2008): *Value Preferences of the Physically Active and Non-Active Hungarian Youth Population*. Forrás: <http://www.idrottsforum.org/articles/perenyi/perenyi081029.html>. Utolsó letöltés: 2012. 05. 07.
- Perényi Sz. (2010a): On the Fields, in the Stands, in front of TV – Value Orientation of Youth Based on Participation in, and Consumption of, Sports. *European Journal for Sport and Society*, 7. 1. sz. 41–51.
- Perényi Sz. (2010b): The Relation between Sport Participation and the Value Preferences of Hungarian Youth. *Sport in Society*, 13. 6. sz. 984–1000.
- Perényi Sz. (2010c): *Sportoló és nem sportoló fiatalok életvitelhez kapcsolódó értékei*. Doktori Értekezés. Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar, Sporttudományi Doktori Iskola.
- Perényi Sz. (2011): Sportolási szokások – Sportolási esélyek és változástrendek. In: Bauer B. – Szabó A. (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000–2010*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 159–184.
- Rácz L. (2005): Értékek és ifjúság. In: Pikó B. (szerk.): *Ifjúság, káros szenvedélyek és egészség a modern társadalomban*. Budapest, L'Harmattan. 58–85.